

5. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша третина XX ст.): монографія / Н. М. Дем'яненко. – К. : ІЗМН, 1998. – 382 с.
6. Дзюба О. М. Вища освіта в Україні / О. М. Дзюба, В. С. Шан // Енциклопедія історії України: Т. 1: А-В / Редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К. : В-во «Наукова думка», 2003. – 688 с.
7. Историко-филологический факультет Харьковского университета за первые 100 лет его существования. 1805 – 1905 / под. ред. М. Г. Халанского и Д. И. Багалея. – Х., 1908.
8. Курило Л. Ф. Еволюція педагогічного процесу в системі університетської освіти України (XIX – початку XX ст.) / Курило Л. Ф. // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Історичні науки. – 2001. – Випуск 4: На пошану професора А. О. Копилова. – С. 208-225.
9. Лаврінченко О. А. Тенденції розвитку ідей педагогічної майстерності вчителя: теорія і практика (середина XVI – кінець XX ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. А. Лаврінченко. – К., 2009. – 38 с.
10. Павко А. І. Загальні риси й особливості підготовки педагогічних кадрів в університетах України у XIX – на початку XX ст. / А. І. Павко // Український історичний журнал. – 2010. – № 4. – С. 99-115.
11. Павко А. І. Основні напрями формування викладацького та наукового складу університетів України в імперську добу (XIX – початок XX ст.) / А. І. Павко // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. XV / голова редкол. О. П. Реєнт. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2008. – С. 290-304.
12. Педагогіка у Львівському університеті: короткий історичний нарис [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lnu.edu.ua/Pedagogika/histukr.htm>
13. Развитие народной освіти и педагогической науки на Харьковщине / за ред. И. Ф. Прокопенка. – Х., 1992.
14. Радченко Ю. Л. Професійна підготовка вчителя в педагогічних закладах освіти Катеринославщини (перша половина XIX – початок XX століття): автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Ю. Л. Радченко. – К., 2012. – 23 с.
15. Ученые общества и учебно-вспомогательные учреждения Харьковского университета (1805-1905 гг.) / под ред. Д. И. Багалея, И. П. Осипова. – Х., 1911.
16. Цапко А. М. Особливості магістерської підготовки в університетах України початку XIX століття / А. М. Цапко // Педагогіка та психологія. – 2013. – Вип. 44. – С. 184-191.

Рецензент: д. пед. н., проф. Сейко Н.М.

УДК 94(477):378.4(477-25)КНУ «18»

Самчук Т.В.
(КНУ імені Тараса Шевченка)

ВИКЛАДАННЯ ВЕРХОВОЇ ЇЗДИ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА (1835-1863 рр.)

Досліджено систему викладання верхової їзди в Університеті Св. Володимира у період 1835-1863 рр. Проаналізовано й визначено роль та місце верхової їзди в системі класичної університетської освіти. Висвітлено історію функціонування манежу для уроків кінної їзди. Для досягнення мети були застосовані історико-порівняльний, історико-системний та ретроспективний методи. Висновки дослідження вказують на те, що верхова їзда була складовим елементом університетської системи освіти. На

початковому етапі функціонування Університету Св. Володимира ця дисципліна виконувала завдання фізичного розвитку студентів, а згодом вона мала практичне значення в підготовці студентів-медиків до військової служби.

Ключові слова: система університетської освіти, Університет Св. Володимира, навчальний процес, студенти, верхова їзда.

Teaching of horse riding in St. Vladimir University during the 1834-1849 years was researched in the article. The aim of this paper is to explore and analyze the quality of teaching fencing, the level of teacher's training and also to reconstruct the timetables of horse riding lesson for that period. The role and place of fencing in the educational system of the university were identified in the article. Historical and comparative, historical and systematic, retrospective methods were applied in carrying out the objectives. The conclusion of this research indicate that horse riding was a component of educational system. This academic subject contributed to physical development of students in the initial period of St. Vladimir University's existence. Subsequently horse riding made an input into preparation of medical students' to work as military doctors. The unknown archived documents are used in the research.

Key words. System of university education, St. Vladimir University, learning process, students, horse riding.

Нинішня вища школа в Україні знаходиться на роздоріжжі. Протягом останніх двадцяти років велися лише постійні розмови про необхідність університетських реформ. Сьогодні, як ніколи раніше, виникла гостра потреба у виборі нових пріоритетів, організаційних форм, шляхів розвитку та реформування. Складний процес входження у Болонську систему та загалом повернення до європейської університетської традиції ставить перед українськими вищими навчальними закладами ряд невідкладних завдань. Для їх реалізації доцільним буде звернення до історичного досвіду Київського університету (Університету Св. Володимира), як прикладу моделі класичного університету. Висвітлення невідомих аспектів з історії університетської освітньої традиції допоможе знаходити нові шляхи розв'язання проблем, які постали перед вищою школою сьогодні.

У нашому дослідженні ми звертаємося до малодослідженого аспекту з історії Університету Св. Володимира – фізичного та естетичного виховання студентів на початковому етапі функціонування навчального закладу. Завдання фізичного загартування та мистецько-естетичного виховання в Університеті Св. Володимира виконували, так звані, «вільні мистецтва» (фехтування, танці, верхова їзда, музика та малювання). Свою увагу ми зосередимо на аналізі процесу викладання верхової їзди в Університеті Св. Володимира.

Ще з кінця XVII століття навчання верхової їзди в Європі надавалося велике значення. У Франції, наприклад, верхова їзда стала обов'язковим предметом військових академій та кадетських корпусів. Згодом викладання верхової їзди вийшло за межі військових навчальних закладів. У XVIII столітті, ми вже бачимо верхову їзду серед університетських дисциплін. Так, Геттінгентський університет одним з перших включив кінну їзду до складу навчальних предметів. Пізніше ця практика поширилася і на інші німецькі університети. Загальноросійський університетський статут 1804 року, який використав досвід німецької вищої школи, вже передбачав уроки кінної їзди. Навчальна програма Університету Св. Володимира також містила положення про необхідність викладання верхової їзди студентам [1, с. 202].

У першій половині XIX ст. верхова їзда зберігала важливе практичне значення для окремих соціальних груп (військових, поліції) у Російській імперії. Вона також залишалась важливою складовою аристократичної культури. Майстерне керування конем вважалось елементом престижу та привілейованості. Отож, включення верхової

їзди до циклу університетських предметів, доповнювало систему комплексної освіти елементами мистецько-естетичного та аристократичного виховання.

«Насколько верховая езда есть удовольствие полезное как в чисто-гигиеническом смысле, так и в моральном, действуя прекрасно на легкие, нервную и мышечную системы организма, верховая езда развивает лихость, смелость, самостоятельность и находчивость», так описує головні позитивні ефекти від уроків верхової їзди «Книги о лошади» К. Врангеля [2, с. 232]. На думку тогочасних освітянських чиновників розвиток означених якостей був необхідним для виховання студентської молоді. Залишалося лише створити необхідні умови для занять з верхової їзди в Університеті Св. Володимира.

За початковими правилами викладання мистецтв від 1834 року для викладача верхової їзди в Університеті Св. Володимира призначалася заробітна плата у сумі 500 рублів асигнаціями. Серед вимог до вчителя верхової їзди, називалися наступні: «Обязан давать уроки по 6 раз в неделю, каждый урок по часу. Должен обучать верховой езде по правилам. На наем манежа впредь до устроении оногo, на покупку лошадей на содержание оных и помещение равно и на все вещи принадлежащие к манежу и прислугу, от казны ежегодно назначено 2500 р[ублей], из суммы сей по частям по мере надобности и усмотрению начальства, будет отпускаемо в распоряжение учителя, который всякий раз обязан предварительно представить правлению счет издержкам и подробный список потребностям манежа. Отчет в издержанных им деньгах, он должен отдавать на общих правилах отчетности» [7, арк. 10, 11]. Вчитель верхової їзди був зобов'язаний вести пильний нагляд за студентами під час занять у манежі. Дозвіл на уроки поза манежем можна було отримати лише від університетської адміністрації. Вчитель мав ретельно фіксувати стан коней та всього реманенту. Будь-які покупки чи обміни він мав узгоджувати з університетською адміністрацією. Рада Університету пропонувала укласти контракт з майбутнім учителем верхової їзди щодо фінансування манежу, умов утримання коней та додаткових правил для вчителя верхової їзди.

Цікаво те, що ініційоване Попечителем Київського навчального округу, зниження зарплатні учителям мистецтв, у червні 1834, не поширювалося тільки на викладача верхової їзди. У документі сказано: «Я предлагаю Совету разделить сию сумму таким образом, чтобы иметь от оной ежегодно остаток для употребления по усмотрению надобности, и потому считаю нужным соразмерно уменьшить оклад, вместе учителям кроме учителя верховой езды» [7, арк. 12]. Вочевидь це зумовлене тим, що вчитель верхової їзди мав найбільше коло обов'язків, у порівнянні з іншими викладачами мистецтв. Йому належало здійснювати контроль за будівництвом манежу для верхової їзди, а потім налагоджувати його експлуатацію. Тому адміністрація Університету Св. Володимира вирішила не зменшувати заробітну плату, адже вона була не надто великою.

Незважаючи на те, що правила для вчителя верхової їзди були вироблені та затверджені Радою Університету Св. Володимира, самого викладача у вересні 1834 року ще не було. Наявність вакантної посади спонукала Раду Університету до активного листування з колишнім учителем верхової їзди Волинського Ліцею Станіславом Ольшанським. У його листі від 6 липня 1834 року знаходимо умови, на яких він погоджувався викладати верхову їзду в Університеті Св. Володимира. Там читаємо: «По сделанному Советом Университета предложению обязан учитель верховой езды обучать на казенных лошадях шесть раз в неделю считая урок по одному часу. Сие условие в таком только случае может быть учителем принято, если бы сообразно вышеозначенному исчислению было ему самому поручено содержание не более пяти лошадей [...] Остающееся число часов учителю от обучения казенных студентов он может употребить в свою пользу обучая своекоштных студентов и полагая от одной особы за один час на лошадях учителя 2 руб[ля] 50 коп[еек], – впрочем могут они обучаться и на своих лошадях, платя учителю по 1 ру[блю] асс[игнациями] за час, но в таком только случае если их будет учиться вместе по крайней мере до 6 человек» [7, арк. 47].

У листі до Ради Університету, окрім умов викладання верхової їзди, Станіслав Ольшанський означив інші важливі аспекти, які могли сприяти процесу навчання студентів кінної їзди. Зокрема, він підрахував, скільки коштуватиме утримання одного коня протягом року (512 рублів 26 копійок) і дійшов висновку, що за кошти, які виділяє Університет на манеж, можна утримувати 5 коней, але для цього додатково потрібно ще 106 рублів 30 копійок. Також розглядалося питання побудови манежу та інших необхідних господарських будівель. Станіслав Ольшанський зазначає: «Манеж, конюшня, и склад на овес, сено отводятся от Университета, но так как Университет не имеет ныне таких помещений в натуре; то ежели будет мне отпущена единовременно сумма до 1800 р[ублей] асс[игнациями], и определено место на постройку временного манежа и конюшни, учитель может принять на себя обязанность заняться устройством оных» [7, арк. 47].

Адміністрація Університету вирішила не відкладати справу з побудовою власного манежу для навчання студентів верхової їзди. Вже у листі Попечителя Київського учбового округу до Ради Університету Св. Володимира від 4 серпня 1834 року визначено головні пункти, щодо влаштування манежу. Цей документ передбачав розгляд наступних питань: 1. Виділення грошей на будівництво у дворі Першої київської гімназії тимчасового дерев'яного манежу, у сумі 1495 рублів 60 копійок. Нагадаємо, що Станіслав Ольшанський пропонував на облаштування манежу виділити кошти у розмірі 1800 рублів; 2. Дозволялося використання сараїв та конюшні гімназії для потреб університетського манежу; 3. Пропонувалося затвердити Станіслава Ольшанського учителем верхової їзди із платнею у розмірі 500 рублів асигнаціями. У його розпорядження виділялося також 2500 рублів асигнаціями на утримання манежу. Підсумовуючи лист, Попечитель зазначав: «...по первому пункту я вошел в сношение с Министерством Народного Просвещения, по второму я дам разрешение в свое время, по третьему предлагаю предварительно войти в сношение с Губернским Секретарем Ольшанским, что по малому числу в первое время казеннокоштных студентов весьма достаточно будет содержать в первый год трех, во второй четырех, а в последующие за тем годы по пяти лошадей, но с тем однако, не согласится ли Ольшанский не требовать от Университета дополнительной по исчислении его суммы 106 р[ублей] 30 к[опеек] а довольствоваться ассигнуемой ежегодно по штату 2500 р[ублей] сумою, ибо на такое положение университет не имеет в виду никакого источника. В силу такого распоряжения, Совет в первые два года удержит соразмерную часть денег из суммы 2500 р[ублей] а в последующие за тем годы будет отпускать оную сполна в распоряжение Ольшанского на законном основании» [7, арк. 54]. Отже, означений документ не дав остаточної відповіді, щодо призначення в Університет Св. Володимира вчителя верхової їзди. Питання призначення вчителя верхової їзди ускладнювалося ще і тому, що всі прохання про додаткове фінансування претендента на цю посаду були відхилені.

Лист Попечителя Київського навчального округу до Ради Університету Св. Володимира від 3 листопада 1834 року проливає світло на процедуру призначення викладача верхової їзди. У листі Попечитель інформував: «[...] я согласен, что бы содержание манежа отпускаема была с 1-го января 1835 года определенная на сей предмет по Штату полная сумма в распоряжение Губернского Секретаря Ольшанского, которого утверждено учителем верховой езды в Университете Св. Владимира, с положенным мною жалованием, основываясь на представлении Совета от 28 июля, в коем сказано, что Ольшанский имеет все документы, требующиеся при определении на службу. Срок начатия службы его должен считаться от времени вступления его в оную. [...] я предлагаю, что бы временной деревянный манеж построен был на Гимназическом дворе и для помещения лошадей были заняты находящиеся в том же дворе сараи и конюшни с починкою оных на счет имеющих быть остатков от ассигнованной на постройку манежа суммы» [7, арк. 64]. Отже, в листопаді 1834 року Станіслава Ольшанського затвердили учителем верхової їзди в Університеті Св. Володимира. На цей час були також вирішені питання побудови для навчального закладу власного манежу.

Лише 26 січня 1835 року до Ради Університету надійшов лист від Ольшанського, в якому він повідомляв, що прибув у Київ для виконання обов'язків учителя верхової їзди Університету Св. Володимира. Новопризначений вчитель також просив надати йому інструкцію з чітко прописаними обов'язками та виділити гроші на утримання манежу [7, арк. 66].

Отже, з'ясувавши час, призначення і прізвище першого учителя верхової їзди в Університеті, коротко висвітливо його біографію, основою якої стане формулярний список Євстафія Станіслава Ольшанського, виданий йому Волинським Ліцеєм у 1832 році. Учитель верхової їзди був дворянином і походив з Волинської губернії. У 1832 році йому виповнилося 45 років. На службу в Університет він вступив у віці 47 років. Освіту здобував Станіслав Ольшанський у Волинській гімназії, яка пізніше була перейменована в ліцей. Після закінчення навчання в ліцеї, 1 вересня 1813 року Ольшанський був призначений учителем верхової їзди в Любарське повітове училище. 1 вересня 1817 року, через чотири роки перебування в Любарі, він був переведений до Волинського ліцею. 31 грудня 1825 року йому надали чин Колезького Регістратора, а через три роки успішної роботи в ліцеї – Губернського Секретаря. 7 липня 1832 року він звільнився з ліцею, при звільненні йому надали одноразову премію в розмірі 500 рублів сріблом, що засвідчувало його успіхи у викладацькій роботі [7, арк. 51-52 зв.]. Волинський ліцей при звільненні видав Ольшанському атестат, у якому знаходимо характеристику його службової діяльності. Там, зокрема, зазначалося: «отправлял сию должность при честном и похвальном поведении с усердием и со всею точностью» [7, арк. 81]. Від 1834 року подальша службова кар'єра Євстафія Станіслава Ольшанського була пов'язана з Університетом Св. Володимира.

У перші роки функціонування Університету Св. Володимира лише незначна кількість студентів відвідувала уроки верхової їзди. Виявлений в Державному архіві м. Києва документ дає підстави стверджувати, що станом на 1837 рік уроки верхової їзди відвідувало лише 12 студентів. Документ також дозволяє встановити час занять і прізвища тих, хто практикувався у верховій їзді. У понеділок і четвер з 13 до 15 години уроки відвідували чотири студенти: Рудольф Вісковський, Володимир Перволоцький, Микола Калиновський та Іван Паєвський. У вівторок зранку від 6 до 8 години і в суботу з 15 до 17 години: Юліан Буяльський, Михайло Тулов, Владислав Гордон і Юліан Мацієвський. П'ятницями та середами від 13 до 15 години практикувалися: Антон Глушановський, Захарій Коленко, Петро та Іполит Шотти [6, арк. 13].

У першій половині XIX ст. верхова їзда поділялася на: манежну, найвищим ступенем розвитку якої вважались, так звана їзда вищої школи, мисливську й парфорсну або польову. Польова їзда, зокрема, поєднувала елементи всіх вище зазначених стилів [20, с. 99]. Студенти Університету Св. Володимира займалися переважно манежною їздою, оскільки заняття польовою їздою потребували постійних дозволів від адміністрації Університету Св. Володимира.

У звіті спеціальної комісії, яка інспектувала університетський манеж у 1838 році, знаходимо подробиці його функціонування. Для навчання студентів залучали 5 штатних коней і 3 позаштатні, з необхідною збруєю. Комісія засвідчила, що впродовж першого півріччя 1838-1839 навчального року верховій їзді на університетському манежі навчалося 15 казеннокоштных і 7 своєкоштных студентів. У другому півріччі навчального року, як свідчать матеріали звіту, навчання продовжили лише 15 казеннокоштных студентів. Комісія також констатувала, що головний нагляд за функціонуванням університетського манежу здійснював учитель верхової їзди С. Ольшанський [3, арк. 113-113 зв.].

Численні уточнення щодо викладання верхової їзди знаходимо також у доповідній записці 1841 року, підготовленій викладачами мистецтв для Інспектора студентів. У записці пропонувалося встановити новий тариф оплати уроків верхової їзди для своєкоштных студентів. 2 рублі 50 копійок асигнаціями платили студенти, які навчались верхової їзди на конях учителя С. Ольшанського. Якщо бажуючих відвідувати уроки кінної їзди було більше, ніж 4 особи, то ціна зменшувалася до 2 рублів асигнаціями. Сума

в розмірі 1 рубля асигнаціями встановлювалася для студентів, які займалися верховою їздою на власному коні [4, арк. 23].

Інформацію про уроки верхової їзди та подробиці біографії С. Ольшанського виявлені нами у додатку до університетського звіту за 1842 рік. У додатку до звіту про викладання верхової їзди зазначено: «Верховой езды обучалось в течении нынешнего года 15 казеннокоштных студентов 2-го и 3-го курсов каждодневно по 5 человек по 1 часу, так что приходилось на каждого из них по 2 урока, и успехи оказали хорошие» [18, арк. 59]. Матеріали цитованого вище документу свідчать, що адміністрація Університету високо оцінювала якість викладання Ольшанським верхової їзди.

Списки студентів Університету Св. Володимира, які відвідували уроки верхової їзди, дозволяють прослідкувати динаміку цих відвідин. У 1837 році, як зазначалося раніше, уроки верхової їзди відвідувало лише 12 студентів. Станом на 1842-43 навчальний рік їх кількість збільшилася до 15 [4, арк. 67 зв.]. Ця кількість була такою ж і в серпні 1845 року [4, арк. 100 зв.]. Зміни фіксуються лише в 1850 році. Тоді список, затверджений Інспектором, нараховував уже 19 студентів [4, арк. 189]. Проте найбільша їх кількість фіксується у другій половині 1852 року, коли вже 23 студенти практикувалися у верховій їзді [4, арк. 231].

Уроки верхової їзди в Університеті Св. Володимира відбувалися у спеціально побудованому для цього манежі на території Першої київської гімназії. Інформація про стан манежу у перші роки його функціонування та подробиці щодо характеру викладання кінної їзди міститься у звіті спеціальної оглядової комісії, адресованому Ректору Університету Св. Володимира від 13 жовтня 1838 року [8, арк. 3-4]. Вся інформація про функціонування манежу та особливості навчальної дисципліни викладена у дев'яти пунктах цього документу. Вважаємо доцільним зупинитися на найважливіших положеннях цього листа-звіту. У документі зазначалося, що замість п'яти коней передбачених проектом правил манежу, у ньому насправді виявилось сім коней. Очевидно, що непередбачені правилами манежу коні були власністю Станіслава Ольшанського. Умови утримання коней у манежі комісія визнала задовільними. Весь необхідний навчальний реманент (сідла, вуздечки, бокові ремені та ін.) також знаходився у належному стані. Фураж для коней був заготовлений у необхідній кількості. Господарські будівлі біля манежу, на думку членів комісії, утримувалися С. Ольшанським у задовільному стані та чистоті. Прикрим винятком став сарай для зберігання різноманітного реманенту, дах якого пропонувалося відремонтувати. Найцікавішим у зазначеному документі є фрагмент опису занять студентів, який вважаємо доцільним процитувати. Голова комісії призначеної Університетом Св. Володимира для інспекції манежу звітував: «Производимое, по положенной очереди 12-го числа сего октября, в присутствии моем обучение 5-ти человек казеннокоштных студентов верховой езды, начавших обучатся после каникул, только с нынешнего учебного года, ясно показало отличное искусство знания Г[осподина] Ольшанского своего дела и усердие в сообщении и прямой передачи оногo обучающимся у него студентам, судя единственно не только по правильной и естественной фигуре посадки студентов на лошадях но и по самому успеху их в искусстве верховой езды» [8, арк. 4]. Документ засвідчує, що Станіслав Ольшанський був кваліфікованим педагогом і професійно виконував свої викладацькі обов'язки в Університеті Св. Володимира.

Підсумовуючи огляд манежу, голова комісії наголошував на утриманні його у зразковому стані. Тому він інформував Ректора: «об отличной деятельности и прямоте усердий Учителя Ольшанского, как по содержанию вверенной ему части так и по обучению студентов искусству верховой езды» [8, арк. 4]. Свідчення очільника комісії вкотре демонструє високий викладацький рівень Євстафія Станіслава Ольшанського та його відповідальне ставлення до організації уроків верхової їзди.

Побудова Університетом власного приміщення спонукала адміністрацію Університету ініціювати перенесення манежу для занять верховою їздою ближче до головного навчального корпусу. 5 грудня 1842 року Інспектор студентів, відповідаючи на

запит Ректора пропонував: «я полагаю удобнейшим устроить манеж в самом Университете на пространстве заключенному между стеною и сараями прилежащими к левому фасаду здания, если же это будет признано не возможным; то вне стены на площади, что против дома Г[осподина] Профессора Новицкого» [8, арк. 14].

Проте ця ініціатива інспектора не була підтримана. Адміністрація Київського навчального округу, посилаючись на відсутність фінансів, вважала доцільним залишити манеж на старому місці, тобто у дворі Першої київської гімназії [8, арк. 17-17 зв.]. Таким чином, студенти продовжували практикуватися у верховій їзді на території старого манежі.

Проте відтермінування будівництва нового манежу продовжувалося недовго. У звіті за 1845 – 1846 навчальний рік знаходимо повідомлення про функціонування при університеті нового манежу. Звіт інформує про існування дерев'яного манежу, який належав губернському секретарю С. Ольшанському і плата за використання якого становила 150 рублів сріблом на рік. Наведена інформація свідчить, що до 1846 року новий манеж поблизу будівлі Університету вже повноцінно функціонував. Він був побудований на кошт самого С. Ольшанського. Очевидно, що університетський бюджет не передбачав витрат на будівництво манежу [12, арк. 41-41 зв.].

Євстафій Станіслав Ольшанський працював на посаді учителя верхової їзди до жовтня 1850 року. Потім місце викладача кінної їзди при Університеті Св. Володимира посів його син Ромуальд Ольшанський. Подробиці біографії Р. Ольшанського знаходимо у штатному розписі викладачів Університету Св. Володимира за 1853 рік. Документ інформує, що в Університеті Св. Володимира він розпочав свою роботу з 26 жовтня 1850 року. Ромуальд Ольшанський був випускником Університету Св. Володимира, тому стає зрозумілим, що його призначення відбулося без всяких ускладнень. У 1853 році йому виповнилося 28 років. Він був одружений, проте дітей не мав. Окрім Університету Р. Ольшанський ніде більше не викладав. За виконання обов'язків учителя верхової їзди він отримував скромну платню у розмірі 350 рублів сріблом [19, арк. 28 зв.-30].

Додаткові подробиці навколо викладання верхової їзди знаходимо в контракті Ромуальда Ольшанського з Університетом Св. Володимира, підписаного у вересні 1853 року. У новому контракті зазначалися такі умови: «1., Университет Св. Владимира нанимает у Учителя верховой езды сего Университета Ромуальда Ольшанского для употребления по усмотрению университета при обучении Студентов верховой езде, находящийся вблизи Университского Здания собственный его манеж, со службами для помещения людей, сроком на один год, т. е. с первого октября сего тысяча восемьсот пятьдесят третьего года по первое будущего тысяча восемьсот пятьдесят четвертого года, с платою ему за оный ста пятидесяти руб[лей] серебром в год. 2., Учитель Ольшанский обязывается, застраховать эти строения в сумму, не ниже четырехсот рублей серебром в 2-м Страхом от огня обществе и установленные страховые проценты уплатить своевременно для удостоверения в уплате оных представить в Правление квитанцию. и 3., Плата 150 рублей серебром за наем манежна по 1-е октября 1854 года производится за целый год вперед, с тем, что семьдесят пять рублей серебром выдаются Ольшанскому при заключении Контракта, а остальные затем семьдесят пять рублей серебром по представлении Ольшанским свидетельства в том, что манеж его застрахован от огня по день истечения строка сего Контракта» [4, с. 253]. Такими були офіційно затверджені умови найму манежу щодо його оренди, підписаного з новим учителем верхової їзди.

На посаді викладача Ромуальд Ольшанський не змінив попередньої системи викладання та розклад занять. У звіті за 1852-53 навчальний рік зазначається, що Ольшанський викладав казеннокоштным студентам по 1,5 години щодня [11, арк. 88-88 зв.], тобто розклад залишався таким, як і в попередні роки. Кількість студентів, які відвідували уроки верхової їзди була невеликою. Наприклад, у 1854 році їх було лише семеро [13, арк. 88-88 зв.].

Певні зміни відбулися в 1855 – 1856 навчальному році, коли зменшилася кількість годин, передбачених для верхової їзди. Тепер Ромуальд Ольшанський викладав 4 години

на тиждень. Незважаючи на зменшення кількості занять, кількість студентів збільшилася. Тепер уроки верхової їзди відвідувало двадцять студентів медичного факультету [14, арк. 97-97 зв.].

Наступного 1857 року у викладанні верхової їзди відбулися незначні зміни. Відтепер Ромуальд Ольшанський викладав верхову їзду щоденно по 1 годині, а кількість студентів збільшилася до двадцяти п'яти [15, арк. 101-102]. Схожі тенденції у викладанні верхової їзди спостерігалися і в наступні роки. Лише зазначимо, що кількість студентів, які відвідували уроки верхової їзди, змінювалася: 1858 року їх було двадцять дві особи [16, арк. 95-95 зв.], а 1859 року – вісімнадцять [17, арк. 72-72 зв.]. Відвідували уроки лише казеннокоштні студенти медичного факультету, це пояснювалося суто практичною причиною. Значна частина студентів-медиків після закінчення Університету була змушена працювати військовими лікарями, тому навички верхової їзди були їм вкрай необхідними у майбутній професійній діяльності.

Додаткове світло на характер викладання верхової їзди проливає університетський звіт за 1858 рік. З нього ми дізнаємося: «Для обучения казеннокоштных студентов Мед[ицинского] Фак[акультета] верховой езде Университет нанимает у учителя верховой езды Ольшанского особый манеж, в котором по заключенному с Ольшанским условию находится постоянно пять лошадей, с платою Г[осподину] Ольшанскому за наем по 150 руб[ублей] сер[ебром] и за содержание лошадей по 720 руб[лей] сер[ебром] в год» [16, арк. 157 зв.-158]. Таким чином, наприкінці 1850-х рр. умови найму манежу та кількість коней у ньому залишалися такими ж як і у середині 1840-х рр. Проте кількість студентів, які відвідували уроки верхової їзди у період 1846-1858 рр., становила від 7 до 25.

Цікавою ілюстрацією взаємин Ромуальда Ольшанського та студентів Університету Св. Володимира є фрагмент спогадів Вацлава Лясоцького. Вони засвідчують, що у квітні 1857 року, коли частина студентів була заарештована у справі полковника Брінкена, один із студентів, а саме Володимир Мілович, зважився на відчайдушний крок. Він, позичивши коня у Ромуальда Ольшанського, увірвався до кортежу жандармів і повідомив ув'язненому студентові Сонгайлу важливу для нього інформацію. За Міловичем була організована погоня, але він успішно позбавився переслідувачів, змінивши зовнішність. Він не був упізнаний і зміг уникнути покарання [21, s. 219-220]. Ця обставина є характерною для розуміння постаті самого Ольшанського. Він знав, що студент використовує його коня у неправомірних діях, що могло дискредитувати самого вчителя верхової їзди. Рішення Ольшанського надати допомогу Міловичу було продиктоване його громадянською позицією. Він, як і студенти підтримані ним, були польськими патріотами. Польські студентські корпорації Університету Св. Володимира були національно налаштованими, добре організованими, їх представники завжди активно підтримували один одного [22, s. 83].

Польський патріотизм і почуття національної солідарності призвели до змін у житті Р. Ольшанського. У 1863 році Київ був одним з осередків польського національно-визвольного руху. Студенти-поляки брали активну участь у подіях польського повстання 1863 – 1864 років [22, s. 139]. Ромуальд Ольшанський також долучитися до цього повстання. В. Авсеєнко, згадаючи події повстання зазначав: «Близ здания университета находился большой, известный всему городу манеж ветерана старых польских войск Ольшанского. Если не ошибаюсь он преподавал верховую езду казеннокоштным медикам, готовившимся на должности военных врачей. Он был любимцем польской аристократической молодежи, сходявший с ума от его староуланских, длинных белых усов и восторженных рассказов о восстании 1830 г. В конце апреля или в начале мая, в чудную весеннюю ночь небольшие группы всадников выехали одни за другим из ворот манежа и направились мимо университета на житомирское шоссе. За Триумфальными воротами всадники остановились, поджидая товарищей и строясь в походную конную колонну. Это были запоздалые жертвы польской идеи, юноши и мальчишки, студенты и гимназисты, сформировавшие единственную, целиком выступившую из Киева конную банду [...] В 14 верстах от города у д. Борщаговки, банда была достигнута. Казаки

обскакали ее с двух сторон, драгуны завязали перестрелку. Минут двадцать пули свистали ломая пушистые ветки ив; затем импровизированные польские кавалеристы стали поодиночке прорываться сквозь казачью цепь. Крестьяне собрались со всех сторон ловить их. Один драгун и двое казаков были убиты» [9, с. 268-269].

Офіційна документація повідомляє, що із 21 студента-повстанця 12 були вбиті. Ті, які не загинули, були засуджені до різних видів покарань: каторжних робіт (від 4 до 12 років), місячного ув'язнення, виключення з Університету Св. Володимира, утримання під домашнім арештом або переселення із заборонаю вступати до будь-якого університету Російської імперії [10, с. 73].

Серед документації Університету Св. Володимира за 1863 рік знаходимо одне з останніх повідомлень про Ромуальда Ольшанського як вчителя верхової їзди Київського університету. Інформація містилася у листі військового польового суду від 23 серпня 1863 року. У документі читаємо: «...доставить в суд в самоскорейшем времени сведения: на каких правах и условиях, подсудимый Ромуальд Ольшанский, служил в университете Берейтором, равно доставить в суд на него Ольшанского и формулярный список» [5, арк. 1]. Суд призначив для Ромуальда Ольшанського найвищу міру покарання – розстріл. Вирок суду був виконаний 21 березня 1864 року [23, с. 86]. Так трагічно закінчилося життя останнього вчителя верхової їзди Університету Св. Володимира.

Університетська освіта з часів Середньовіччя передбачала всебічність та універсальність розвитку студентів. Однак фізичному та мистецько-естетичному вихованню студентів приділялося мало уваги. Ця тенденція змінилася лише з XVIII ст., коли під впливом традицій дворянської культури в університетах Європи починають викладати танці, фехтування та верхову їзду. Остання мала сприяти фізичному вдосконаленню та загартуванню студентів. В Університеті Св. Володимира, як і в інших європейських університетах, кінна їзда була включена до навчальної програми. Викладання уроків верхової їзди у Київському університеті здійснювалося упродовж 1834-1863 рр. Високий рівень проведення уроків наїзництва забезпечували кваліфіковані учителі: Станіслав Євстафій Ольшанський та Ромуальд Ольшанський. Адміністрація Університету здійснювала організаційне та матеріальне забезпечення викладання уроків верхової їзди. Однак, кількість студентів, що відвідували уроки наїзництва була незначною. Вона становила від 7 до 25 осіб. Події польського повстання 1863 – 1864 років за участі студентів Університету Св. Володимира та учителя верхової їзди збіглися у часі з процесом корінних змін в системі вищої освіти Російської імперії. Новий університетський статут 1863 не передбачав викладання верхової їзди, цим самим засвідчуючи зміни тенденцій розвитку вищої школи, яка позбувалася впливу дворянської культури та віднаходила нові моделі навчальної системи.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. Ю. Российские университеты XVIII – первой половины XIX века в контексте университетской истории Европы / А. Ю. Андреев. – М. : Знак, 2009. – 640 с.
2. Врангель К. Книга о лошади. Т.1.Под. ред. С. П. Урусова / К. Врангель. – СПб. : издание Ф. В. Щепанского, 1886. – 597 с.
3. Годовой отчет о состоянии и действиях Университета Св. Владимира за 1838 год // Державний архів м. Києва (далі – ДАК), ф.16, оп. 465, спр. 46, 178 арк.
4. Дело о введении преподавания в Университете Св. Владимира искусств // ДАК, ф. 16, оп. 478, спр. 26, 262 арк.
5. Дело о доставлении в полевой военный суд сведений о Ромуальде Ольшанском // ДАК, ф. 16, оп. 302, спр. 49, 3 арк.
6. Дело о обучении Студентов фехтованию // ДАК, ф. 16, оп. 478, спр. 2, 126 арк.
7. Дело о распределении штатной суммы, положенной для учителя искусств при университете и об определении учителей искусств. // ДАК, ф.16, оп. 276, спр. 21, 109 арк.
8. Дело об устройстве Манежа для обучающихся КК. Студентов верховой езде // ДАК, ф.16, оп. 478, спр. 17, 18 арк.

9. З іменем Святого Володимира : Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників: у 2 кн. / [упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський]. Кн. 1. – Київ : Заповіт, 1994. – 398 с.: іл.

10. Нариси з історії Університету святого Володимира / В. Ф. Колесник, Г. М. Казакевич, Л. П. Могильний та ін. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. – 224 с.

11. Отчет о составах и состоянии Императорского Университета Св. Владимира за 1853 гражданский год и о действиях его за 1852-53 год // ДАК, ф.16, оп. 465, спр. 97, 202 арк.

12. Отчет о состоянии и действиях Университета Св. Владимира за 1845/46 академический и 1846 гражданский // ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 64, 96 арк.

13. Отчет Университета Св. Владимира за 1854 год // ДАК, ф.16, оп. 465, спр. 101, 237 арк.

14. Отчет Университета Св. Владимира за 1856 год // ДАК, ф.16, оп. 465, спр. 112, 234 арк.

15. Отчет Университета Св. Владимира за 1857 год // ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 115, 221 арк.

16. Отчет Университета Св. Владимира за 1858 год // ДАК, ф.16, оп. 465, спр. 119, 203 арк.

17. Отчет Университета Св. Владимира за 1859 год // ДАК, ф.16, оп. 465, спр. 121, 146 арк.

18. Приложение к отчету университета за 1842 год // ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 57, 168 арк.

19. Список служащих и преподавателей университета за 1853 год // ДАК, ф. 16, оп. 465, спр. 99, 32 арк.

20. Энциклопедический словарь. Том XL. Шуйское-Электровозбудимость. – СПб.: Типография Акц. Общ. Брокгауз-Ефрон, 1094. – 468 с.

21. Lasocki W. Wspomnienia z mojego życia. T 1 / W. Lasocki. – Kraków, 1933. – 497 s.

22. Tabiś J. Polacy na uniwersytecie kijowskim 1834-1863 / J. Tabiś. – Kraków, 1972. – 179 s.

23. Micel Michał Spis powstańców 1863 roku więzionych w twierdzy kijowskiej / Michał Micel. – Przemyśl, 1995. – 139 s.

Рецензент: д. і. н., проф. Короткий В.А.

УДК 37 (477) (092)

д. і. н., доц. Скакальська І.Б.
(КОГПА ім. Тараса Шевченка);
Швалюк І.Б. (ТНЕУ)

МИТРОПОЛИТ ЙОСИФ СЛІПІЙ ЯК ПЕДАГОГ ТА НАУКОВЕЦЬ

У статті розкрито наукові погляди Йосифа Сліпого. Окреслено коло дослідницьких інтересів митрополита: від богослов'я до філософії та історії.

Розглянуто діяльність Й. Сліпого як викладача, а згодом ректора духовної семінарії (академії). Визначено, що праця Й. Сліпого була спрямована на підняття науково-освітнього рівня греко-католицького духовенства. Проаналізовано практику реалізації основних управлінських рішень Йосифа Сліпого. Актуалізовано конструктивний досвід у розбудові богословської освіти митрополита.

Означено наукову спадщину та педагогічні ідеї Йосифа Сліпого в історико-педагогічному дискурсі емігрантського періоду.